

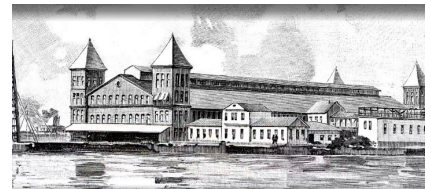

Tranås/Ydre Släktforskarförening

Medlemsblad hösten 2024

Höstens och vinterns program

Sidan 2 och 3

Ellis Island - porten till Amerika

Sidan 8

När järnvägen kom till Tranås

Sidan 4

Ett flygarliv

Sidan 14

Predikare-Lena, ett tragiskt människoöde

Sidan 10

Ordförandens tankar

Efter en sommar med ömsom värme och ömsom svalare och regnigt, närmar sig nu hösten sakta men säkert. Eller, egentligen är den väl här, även om dagarna just nu är mycket varma. Hösten med mörker och lite lugnare tempo får oss släktforskare att lägga ännu mer tid på vårt intresse. I föreningens styrelse har vi nu också funderat, klurat, jobbat, pusslat och till slut fått till ett program som jag tycker är riktigt bra. Det innehåller så mycket mer än bara direkt forskning. Studiebesök, möten, inspiration och intressanta berättelser. För de flesta människor betyder det så mycket att just få träffas, prata om gemensamma intressen, lyssna på ett föredrag och givetvis ta en kopp kaffe (eller te).

Vår föreningsverksamhet har säkert en social dimension som är upplyftande och hälsobringande. Det är nog därför som vi i år fått ta del av Socialstyrelsens bidrag för att motverka ofrivillig ensamhet. Det är vi tacksamma för, eftersom det ger oss möjlighet att erbjuda större bredd och omfattning på aktiviteterna.

Vi har i år, vid ett par tillfällen i Tranås och nu under flera månader i Ydre, gjort en fotoutställning med Christian Hultgrens bilder. Bilder från slutet av 1800-talet till mitten av 1900-talet. Utställningarna har uppskattats väldigt mycket av besökarna. De har uppskattats för bildernas kvalitet, för minnen de väckt och för åskådarnas möjlighet att prata med varandra om det som skildras. Just fotoutställningar verkar vara ett mycket bra sätt att locka människor till givande möten.

Ta nu del av programmet och verksamheten som vår förening erbjuder och så träffas vi säkert vid något tillfälle.

Lasse Karlsson
ordförande

Ett par av Christian Hultgrens fantastiska bilder

Program hösten-vintern 2024-25

Utflykt till nyöppnade Stiga-muséet med mera **Lördagen den 21 september kl. 13.30**

Vi gör en utflykt till Veteranmotormuséet i Österbymo med den nyöppnade Stiga-avdelningen. Stiga-grundarens son Olle Hjelmquist ger oss en personlig berättelse om Stigas utveckling under årtiondena. Sedan kan du upptäcka det övriga muséet som innehåller allt gammalt motordrivet, kulturmiljöer och prylar. Här finns en gammal vävstuga, järnvägsstation, köksmiljö, snickeriverkstad och mycket, mycket annat.

Sedan vandrar vi upp till Ydregården för kaffe med fralla och kaka, där Elisabeth Rääf berättar om Ydregården och om hennes farfar Axel Rääf som byggde upp anläggningen. Allt detta får du för 70:-. Vi samlas kl. 13.30 på Parkhallens parkering i Tranås för samåkning. För dig som åker direkt, samling klockan 14.00 vid muséet. Anmälan senast 17 september till Lasse Karlsson 072-321 61 59.

Gamla tiders sjukdomar

Måndagen den 7 oktober kl. 18.30

Digital föreläsning via Zoom med Olof Cronberg

Blecksot, pest, slag, tyfus, vattusot, rötteber, håll och fallandesjukan. I kyrkböckerna stöter vi släktforskare på olika sjukdomar. Inte sällan är namnen förkortade eller skrivna på latin. Vad betyder namnen? Hur yttrade sig sjukdomarna och hur arbetade läkarna? Läkaren och släktforskaren Olof Cronberg reder ut frågetecknen och berättar mer om äldre tiders sjukvård. Gratis för medlemmar, 50:- för övriga. Anmälan senast 5/10 till lassektranas@gmail.com

Gammalsvenskby i Ukraina

Onsdagen den 16 oktober kl. 18.30

Peter Knutas, ättling till svenskbyborna i Ukraina berättar den osannolika historien om en svensk folkspillra om cirka 1 000 personer som tvångsförflyttades av Ryssland från Dagö till Ukraina. Fri entré. Kaffeservering. **Se utförlig artikel på sidan 13!**

Plats: föreningslokalen, Storgatan 50 i Tranås

Arkivens dag, öppet i Tranås kommuns gamla arkiv

Lördagen den 9 november kl. 10.00 - 14.00

Nu finns det chans igen att besöka Tranås kommuns gamla arkiv. Passa på du som har rötter i Tranås församlingar eller i övrigt är intresserad av Tranås historia. Vi finns där tillsammans med kommunens arkivarier och ger vägledning. Kaffe.

Plats: ingång från Ågatan 13 i Tranås. Skyltar finns hela dagen.

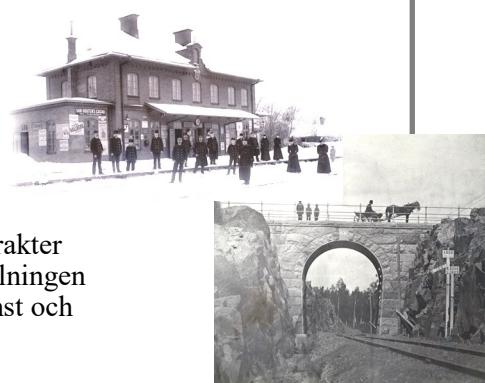

När järnvägen kom till Tranås - utställning och föredrag

Måndagen den 18 november kl. 18.30

I november 2024 är det precis 150 år sedan Östra stambanan var klar. 18 november 1874 skedde invigningen av Tranås station och den färdigbyggda järnvägen (se artikel på sidan 4). Med anledning av det har Släktforskarföreningen en utställning om järnvägen och tågtrafiken i våra trakter i slutet av 1800- och början av 1900-talet. Den här kvällen inviger vi utställningen och lyssnar till **Bengt-Arne Bengtsson** som berättar om järnvägens tillkomst och utveckling i vårt område.

Plats: Biblioteket i Tranås, Storgatan 22

Adventskaffe

Torsdagen den 5 december kl. 18.30

Programmet för kvällen är inte klart ännu men det blir underhållning i någon form. Dessutom som vanligt kaffe med hembakat, lotteri och trevlig samvaro. Pris: 50:-. Anmälan senast 2 december till Lasse Karlsson tel. 072-321 61 59.

Plats: föreningslokalen, Storgatan 50 i Tranås

Släktforskningens dag

- Augustas resa

Lördagen den 18 januari 2025 kl. 10.00-15.00

Vi har öppet hus för medlemmar och alla övriga intresserade. Ta gärna med någon bekant som är intresserad av att prova på släktforskning. Kaffeservering.

Klockan 14.00 får vi lyssna till Kerstin Melin som berättar om Augustas Resa.

2017 gav sig systerna Kerstin Melin och Sara Azzam iväg på en historisk resa genom Europa klädda i egentillverkade tidstypiska 1840-talskläder. Som reseguide använde de sin farmors mormors detaljerade resedagbok från 1847. Augusta Söderholm var 19 år och hade växt upp i Kvillinge. Med på resan följde hennes mamma Anna född i Asby 1788.

Systrarnas resa blev starten på ett annorlunda släktforskningsprojekt där de förutom arkivforskning söker återskapa både kläder och resor i sina anmödrars fotspår.

Vi får höra Kerstin berätta om Augustaprojektet, om resorna och kläderna och även om fynd de gjort i arkiven. Kerstin kommer klädd i sina 1800-talsresekläder och har sina två böcker om Augusta med sig.

Plats: föreningslokalen, Storgatan 50 i Tranås

När järnvägen kom till Tranås

För snart 150 år sedan, den 18 november 1874, invigdes järnvägsstationen i Tranås och i och med detta tog utvecklingen av Tranås som ort fart. Tranås växte snabbt och fick köpings-rättigheter 1882 och stadsrättigheter 1919, och järnvägen var en mycket stor del i denna utveckling.

Järnvägen i Sverige

Under 1850-talet var det mycket diskussion om att bygga järnväg i Sverige och 1856 invigdes de första järnvägarna. Riksdagen hade beslutat att bygga stambanor och Malmö-Nässjö var klar redan 1864, Katrineholm-Norrköping var klar 1866. På grund av ansträngda statsfinanser så avstannade byggandet av järnväg när Södra stambanan var klar fram till Nässjö och vidare mot Jönköping. Det var också nödår under 1867 till 1869, vilket bidrog till detta. Inför riksdagen 1870 hade motståndet ökat mot statligt järnvägsbyggande. Regeringen förslog ändå att 1 miljon riksdaler skulle anslås för 1871 för att fullfölja Östra och Norra stambanan. Detta förslag segrade med 177 ja mot 125 nej.

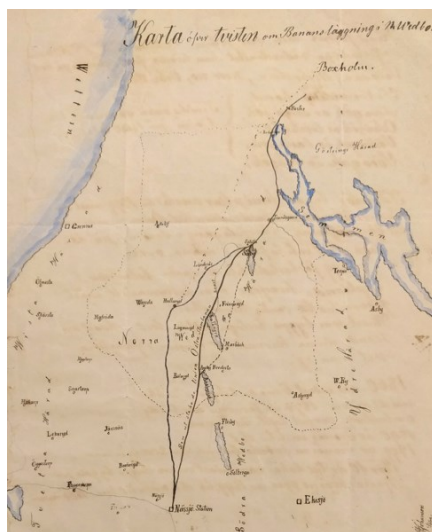
Redan 1860 hade riksdagen beslutat att järnvägen norrut från Nässjö skulle gå väster om Sommen. Alla var dock inte nöjda med detta utan det fanns en opinion i Kinda och Ydre härader som ville att järnvägen skulle gå öster om Sommen. Argumentet var framför allt att det blev cirka 1,5 mil kortare väg till Malmö från Stockholm. Det förekom en intensiv debatt i dagstidningarna om

Kapten Oscar Bennich

detta. Regeringen genomförde en undersökning och kom fram till det som redan beslutats, dvs att järnvägen skulle bygga väster om Sommen. Avgörande var att det var både lättare och billigare att bygga längs Svartåns dalgång.

Beslutet 1860 var helt avgörande för Tranås uppkomst. J.A. Åberg på Tranås säteri hade upplåtit mark på Tranås Kvarns ägor för torghandel som startade 1849 och också börjat sälja tomtmark på Tranås Kvarns marker under 1850-talet. Det upprättades en karta över "den blivande köpingen Löfstad" år 1861, och det var säkert med järnvägsetableringen och beslutet 1860 i åtanke. Det finns på kartan ett 10-tal hus, så det där med köping var nog en vision. J A Åberg dog redan 1856, så det var änkefru Åberg med kapten Oscar Bennich som ombud som upprättade kartan. Bennich var gift med en dotter till Åbergs.

Karta ritad av organisten och läraren J A Johansson i Säby, som visar de alternativa sträckningarna söder om Tranås. Fr. Vadstena Landsarkiv

Arbetet med Östra stambanan kom i gång igen i april 1871. Man började bygga både från Norrköpingshållet och 1873 var man framme i Mjölby där man invigde stationen den 15/9 1873, och man fortsatte sedan bygget söderut. Nu började man också bygga norrut från Nässjö.

Fortfarande var man dock inte helt överens om banans sträckning söderut från Tranås, det fanns ett förslag att banan skulle gå över Hullaryd, som ju var den tidens centralort i bygden med Tingshus och härads-

häkte, och ett annat förslag att banan som idag skulle följa Svartån.

Banans definitiva sträckning bestämdes i april 1872 på ett möte i Hullaryd, och återigen var kapten Bennich inblandad. 1873 så var bygget i full gång i Säby socken.

I Säby kommuns protokoll kan man läsa detta:

Protokoll hållit vid ordinarie kommunalstämma med Säby kommun den 18 mars 1872

Konungens befallningshafwande har, uti kungörelse af den 6te i denna månad, utlyst sammanträde i Hullaryd den 11te nästa April kl 10 fm derwid i kommunalet utsedde ombud har att yttra sig angående Östra Stambanans sträckning med hänsyn till ortens gemensamma fördelar och har på gjorda framställningar banans framdragning öfver Hullaryd blivnit föreslagen.

Församlingen anser att banans framdragande öfver Hullaryd skulle för kommunerna i Norra Wedbo, i anseende till banans då alltför mycket i Wista belägna sträckning, ej föranleda någon fördel, utan snarare twertom. Förordades den redan föreslagna sträckningen förbi Säby öfver maderna wid Gripenberg och Wätinge förbi Nobynäs till Aneby qvarnar och vidare till Nässjö. Såsom alldeles nödvändigt anser församlingen att banan måste beröra sjön Sommen sånär vid hemmanet Rockebro som wid Tranåsquarn från hwilket sistnämnda hemman Swartån är segelbar ut till Sommen, som äfwen väg ifrån Ydre härad tillstötter, derifrån betydlig trafik är att förvänta.

Till ombud vid ifrågavarande sammanträde valde församlingen kaptenen och riddaren O Bennich, nämndemannen Johannes Johansson i Falla och Claes Andersson i Bredkärr samt Gustaf Andersson i S Ustorp som har att vid sammanträdet i berörda avseende bevaka församlingens rätt och bästa.

En karta som är ritad av organisten JA Johansson, visar den förslagna sträckningarna via Hullaryd eller en rakare väg utmed Svartån. Avgörande för detta blev åter igen naturen, det var betydligt enklare och med mindre nivåskillnader att följa Svartån. Sträckningen var avgjord och järn-

Bygget av en vägport vid Skägga söder om Tranås, fotograferat i november 1873.

vägsbygget gick nu i en rasande fart, och eftersom vintern 1873 var mycket mild så pågick arbetet hela året runt och banan började bli klar under 1874. Man arbetade med enkla metoder, korpar, spett och skottkärror, och många arbetare var anställda.

Stationsnamnen

1873 var man fortfarande inte överens om stationsnamnen. Järnvägsstyrelsens förslag var att stationerna i Säby socken norrifrån skulle heta Säby, Tranås och Vättinge. Det visar nedanstående utdrag ur Säby kommuns protokoll. Här ville man dels ändra namnen på stationerna, samt bygga ett spår ner till nuvarande hamnen. (Här verkar det som att man skönmålar lite eftersom ån på den tiden inte var seglingsbar in till dagens hamn.)

Protokoll hållit vid extra kommunalstämma med Säby församling den 8 September 1873

Med anledning af nu pågående arbete vid Östra Stambanan beslutade församlingen att till Kongl Majt eller Jernvägsstyrelsen ingå med underdånig anhållan, det ett serskilt spår måtte från stationen vid Löfstad, som är föreslagen benämnas Tranås, på

statens bekostnad utläggas till Swartån nedom Tranås Qwarnar der lugnt vatten möter och hvarifrån ån är segelbar till sjön Sommen, och att i sammanhanget dermed i lika underdånighet anhålle det blifvande stationen vid Rockebroen som är föreslagen benämnas Säby, skulle erhålla namnet Sommen, samt den vid Löfstad som är föreslagen heta Tranås skulle benämnas Säby, såsom belägen endast något öfver ½ mil från kyrkan och i Socknens medelpunkt.

Att såsom och är föreslaget benämna station vid Rockebroen belägen 1 ¾ mil från Säby kyrka för Säby, är ej allenast för ortens befolkning utan ännu mer för dem som i framtiden trafikera banan vilseledande då däremot att benemna denna station efter den sjö banan vid Rockebroen vidrör, eller Sommen, är för trafikerande en anvisning att banan där anlöper en af landets större sjöar, och uppdrog församlingen åt stämmans ordförande inom kommunalnämnden Gustaf Johansson i Källås, jämte fanjunkaren och svärdsmanen D. Asproth, förre riksdagsfullmäktige August Petersson i Klosterås samt hemmansegaren Gustaf Johansson i

St Mölarp att skriftligen uppsätta och befordra den underdåniga skrivel- sen till Kongl Majts eller jernvägsstyrelsen derom.

I gamla tidningar kan man hitta noteringar om stationsnamnen och de blev ju som vi vet idag Sommen, Tranås och Gripenberg. En enträgen historia i Tranås är att stationen var föreslagen att heta Löfstad, men detta hittar man inte mycket belägg för. Det finns inget förslag från Järnvägsstyrelsen om namnet Löfstad och inget från Säby kommun. Däremot så vill Säby kommun i protokollet ovan att stationen i Tranås ska heta Säby, men får inget gensvar för detta hos Järnvägsstyrelsen. I Corren den 12 juni 1873 kan man dock hitta en notering om ett möte i Hullaryd där detta nämns:

Andra station vid Löfstad med sidospår härifrån till Sommens strand, skulle föreslås heta Säby, ehuru jordägaren önskade namnet Löfstad. Det är alltså jordägaren av Tranås Kvarn, dvs Åbergs som på mötet representeras av kapten Bennich, som vill att stationen ska heta Löfstad. Det finns också historier om att baron Hermelin på Gripenberg ändrade stationsnamnet från Vättinge till Gripenberg, men ett tidningsklipp från Sydsvenska dagbladet har en annan historia om namnet. Nämligen att Vättinge skulle kunna förväxlas med Vittinge och därför ändrades till Gripenberg.

— **Ändradt namn på jernvägsstation.** I Juli månad sistl. är bestämdes af K. M:t att å den nu under byggnad varande delen af Östra stambanan mellan stationerna Tranås och Frinnaryd skulle förläggas en station med benämning *Wättinge*. Enär sistberörda namn lätteligen skulle kunna förväxlas med namnet på stationen Wittinge å norra stambanan, hade träfikstyrelsen hos K. M:t hemställt, att namnet *Wättinge* måtte utbyttas mot benämningen *Gripenberg*, hvilken vore namnet å den blott en fjerdedels mil derifrån belägna egendom, hvarunder hemmanet *Wättinge* lydde. K. M:t har den 10 sistl. Juli med bifall till träfikstyrelsens hemställda förordnat att ifrågavarande station skall erhålla namnet "*Gripenberg*" i stället för den förut antagna benämningen.

Artikel om namnändringen på Wättinge station i Sydsvenska dagbladet 11 augusti 1874.

DE FLESTA VÄLJER ARKIVDIGITAL

ArkivDigital är populärast bland släktforskare i Sverige. En komplett tjänst som har källmaterialet och registren du behöver, exempelvis kyrkböcker och bouppteckningar

för hela Sverige. Plus möjligheten att bygga egna släktträd. Prova gratis innan du bestämmer dig för ett abonnemang. Läs mer på www.arkivdigital.se.

Sveriges ledande leverantör av historiskt källmaterial via internet till historiker, släkt- och hembygdssforskare och andra som vill studera källorna i original.

Poststationen Tranås

Redan 1 juli 1873 har Tranås fått en poststation, Säby fick postkontor 1861 vid handelsboden och denna flyttas nu till Tranås. Detta nämns inte alls i kommunala protokoll, men postkontorets namn blir Tranås vilket kungörs den 27 juni 1873 i bland annat Aftonbladet. Redan här måste det ha tagits ett beslut om namnet Tranås, och kanske var detta avgörande för stationsnamnet. Frågan är om det var järnvägsstyrelsen som gav orten namnet Tranås, utan det kanske var Postverket. Detta är mer än ett år innan järnvägen invigs, men bygget pågår förstås under denna tid. Stationsnamnen blev i alla fall beslutade till Sommen, Tranås och Gripenberg.

Järnvägen öppnas

Under 1874 börjar järnvägen bli klar och delar av banan öppnas löpande. Norrköping-Linköping öppnas för trafik 16 oktober 1872. Linköping-Mjölby: 15 september 1873. Mjölby-Boxholm-Sommen: 20 juli 1874. Nässjö-Aneby: 20 juli 1874

2 november 1874 spikas det sista sken-paret fast vid Gripenberg, enligt en uppgift ungefär vid viadukten vid Säby handelsbod, och därmed är Östra Stambanan klar.

18 november 1874 invigs järnvägen av kung Oscar II.

Stationer i Säby socken är Sommen, Tranås och Gripenberg.

Den 23 november 1874 öppnas sträckan Aneby-Sommen för allmän trafik och det går nu att åka Östra stambanan hela vägen från Malmö till Stockholm via Tranås.

Invigning av Östra stambanan.

Den officiella invigningen av hela Östra stambanan ägde rum onsdagen den 18 november 1874. Festligheter-

Tranås station öppnade för Trafik 23 november 1874. Bilden visar stationsbyggnad med personalen framför 1899.

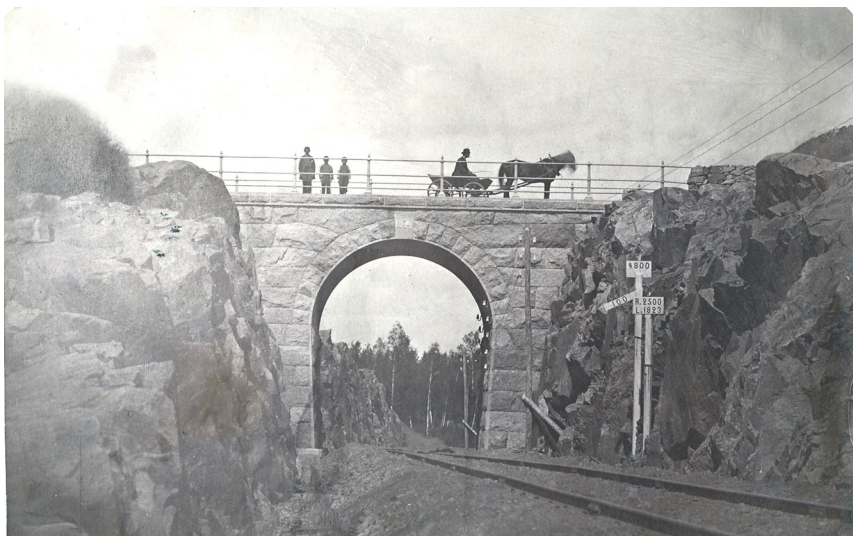
na innehöll: tågresa, middag med tal, samt en efterföljande bal. Som brukligt var inleddes evenemanget med en tågresa på banan som skulle invigas. Denna gång var två extratåg involverade, det ena från Norrköping och det andra från Jönköping som gick Södra stambanan mot Nässjö och vidare norr ut till Boxholm där det mötte tåget från Norrköping omkring kl. 10. På perrongen paraderade 100 man ur Ombergs kompani och runt bangården trängdes en oräknelig folkmassa. Kung Oscar II, som övernattat på Boxholms säteri, anlände kl. 10.30, då hade tågen kopplats ihop och bestod av två lok och hela trettiosex vagnar på sin färd mot Nässjö. Kl. 11 satte sig det långa tåget i rörelse under livliga hurrarop från den ofantliga folkmassan, med kanonsalut och musik av 1:a livgrenadjärregementets musikkår, som blivit placerade i öppen vagn mitt i tåget, gled det sakta ut från bangården i Boxholm. Vid stationen i Sommen gungade på en

sjö med samma namn trenne med flaggor och vimplar prydda ångbåtar, en dessa ångbåtar var den nyligen sjösatta Carl Johan. Vid Tranås reste sig framför stationshuset en präktig äreport av granris, å frontonen prydd av ett vitt O under kunglig krona och det kungliga valspråket. Vid alla följande stationer gjordes korta stopp och mycket folk var samlade. Tågresan tog tre timmar och en kvart till Nässjö där man mottogs av ytterligare militärmusik och parader. På bangården trängdes en oöverskådlig människomassa. Vid invigningsceremonin hälsades konungen välkommen att förklara Östra stambanan färdig att öppnas för trafik. Vilket konungen efterkom med ett tal om att nu var också statens stora järnbanesystem i mellersta, södra och östra Sverige, söder om Mälaren färdigt. Det kungliga extra tåget fortsatte efter invigningsmiddagen till Jönköping, då de var inbjudna till en större fest på Stora Hotellet, som gavs av staden Jönköping.

I en minnesskrift som gavs ut vid invigningen beskrivs "Tranås by" så här:

Tranås by har länge för orten varit av en viss betydelse till följd av de marknader som där hållas. För ett 50-tal år sedan sedan tomlades platsen och började sedan bebyggas alltmer, så att den nu räknar vid pass 50 byggnader och 500 innevånare. Tvenne gator och ett rymligt torg ge ett något köpingsartat utseende åt platsen, som har 3 bryggerier, 6 diverse- och 2 hökerihandlare, 2 fotografi-ateljerer samt rätt betydlig affärsverksamhet.

En del uppgifter är uppenbart felaktiga, Löfstad som från 1875 heter

Viadukten vid Hubbarp, den s k Stridabron. Ett mycket vackert stenarbete.

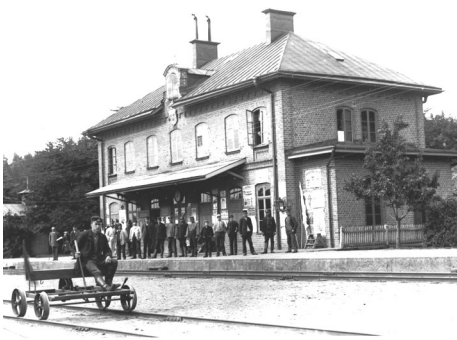
Tranås, hade vid denna tid drygt 200 innevånare, men man ville säkert överdriva ortens betydelse lite.

Järnvägen medförde även att det uppstod en massa jobb. På Tranås station jobbade ett 15-tal personer och det fanns 12 banvaktstugor i Säby socken: Grytbäcken, Sjöstugan, Tenbäcken, Uggeln, Sännevadet, Odlingen, Tranås, Skämman, Katarp, Gripenbergs slott, Brusarp och Gripenberg.

Stationerna

Tranås

Tranås station öppnade för trafik 23 november 1874. Stationerna byggdes mer eller mindre efter samma ritningar vilket medförde att Tranås, Sommen och Boxholms stationshus såg likadana ut. Stationen placerades på västra sidan av järnvägen vilket var märkligt eftersom i stort sett all bebyggelse låg på östra sidan. Att järnvägen kom förbi Tranås ledde till att antalet innevånare i Tranås hastigt ökade, industrier startades, post levererades flera gånger varje dag osv,

Sommen station med personal 1896.

Vykort över Gripenbergs Jernvägsstation skickat 1911. Troligen är fotot taget betydligt tidigare.

Tranås fick köpingsrättigheter 1882 och stadsrättigheter 1919. Det går inte att överskatta betydelsen av järnvägen för denna utveckling.

Sommen

Sommens station öppnades för trafik redan 20 juli 1874, och man kunde då resa med tåg från Sommen till Stockholm. Stationen medförde också att Sommen fick en poststation. Sommens station blev en knutpunkt för båttrafiken på sjön Sommen, som bland annat trafikerades av Carl Johan, Boxholm I och II. Många orter i flera socknar runt den vidsträckta sjön hade ångbåtsförbindelse med Sommens samhälle, och Sommen blev direkt en stor station med avseende på avsänt gods av skogseffekter, träprodukter och träkol och Sommens samhälle uppstod på grund av detta.

Gripenberg.

Gripenbergs station öppnade för tra-

fik 23 november 1874. Även runt Gripenbergs station uppstod ett samhälle, men Gripenberg var i jämförelse med Sommen och Tranås en liten station.

Säbydal

Det uppstod nästan direkt ett behov av en hållplats vid Säby kyrka, och genom insatser av klockare J.A. Johansson så blev det en hållplats vid Säby redan 1875.

Anders Johansson

Källor

Boken "Östra stambanan" av Bengt-Arne Bengtsson
Texter från Säby kommuns protokoll.
Tranås kommunarkiv.
Kartor från Lantmäteriets historiska kartor
Bilder från <https://digitaltmuseum.se/>
Tidningsklipp från <https://tidningar.kb.se/>
Banvaktstugor <https://banvakt.se>
J A Johanssons karta finns på Riksarkivet i Vadstena.

Medverkan av Släktforskarföreningen

Tranås/Ydre Släktforskarförening medverkar vid ett par tillfällen i andra arrangemang än våra egna. Kom även dit, du som har möjlighet.

Blomsterdag och historievandring på Rås gård utanför Tranås

Onsdagen den 18 september klockan 10.00-15.00

Ta chansen att uppleva den fantastiska miljön på Rås gård. Botanisera i de vackra blomsterlanden och njut av den fina gårdsmiljön. Det finns även kaffeservering och gårdsförsäljning.

Släktforskarföreningen finns på plats och informerar besökarna om släkt- och gårdsforskning, samt har föreläsning om gårdens gamla historia klockan 11.00 och 13.00.

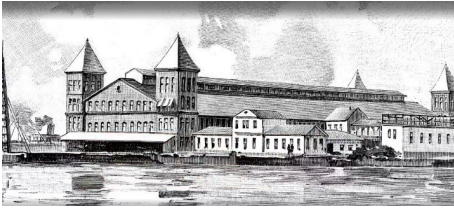
Regional Släktforsarmässa i Jönköping

Lördagen den 28 september klockan 11.00-15.00 på Jönköpings bibliotek

Vår Släktforskarförening finns där tillsammans med föreningarna i Jönköping, Habo och Borås. Dessutom medverkar Länsmuséet, Arkiv Jönköpings län, Soldatregistret, Folkuniversitetet och hembygdsföreningar. Under dagen kan man även lyssna på olika föredrag.

Vi kommer att informera om släktforskning i våra bygder samt sälja böcker och USB-minnen.

Ellis Island - porten till Amerika

Ellis Island 1892

Från början var det bara en liten sandbank och en fågelö. Men ön växte och köptes 1776 av köpmannen Samuel Ellis. En krog fanns på ön vid den tiden – en mötesplats för traktens fiskare.

Ättlingarna till Ellis sålde ön till staden New York för att senare säljas vidare till den federala regeringen. Under en tid fanns där både kaserner och krutförråd.

1890 började man bygga den första immigrationsstationen på det som nu kallades Ellis Island. Ön hade innan dess gjorts dubbelt så stor med hjälp av fyllnadsmassor från slaggprodukter från fartyg samt från utbyggnaden av tunnelbanorna i New York.

I början på 1900-talet anlades ytterligare två öar för sjukhus och administration också det med hjälp av fyllnadsmassor.

Från 1855 till 1890 hade immigranterna tagits emot i Castle Garden i Battery Park på södra Manhattan. När den byggnaden blev sliten stängdes den 1890. Från 1890 till 1891 var en tillfällig station i bruk i Barge Island på Manhattan. Före 1855 var det i stort sett ingen kontroll av inresande till USA.

Den första januari 1892 öppnades immigrationsstationen på Ellis Island. Den dagen anlände 700 immigranter till ön och totalt det första året kom 450 000 inresande. Under de kommande 62 åren skulle mer än 12 miljoner invandrare anlända till USA via Ellis Island. Av Sveriges 1,2 miljoner utvandrare passerade ca 1 miljon denna plats på sin väg till ett bättre liv i Amerika.

Synen som mötte emigranterna efter en lång färd till havs. Foto från 1903.

1897 härjade en storbrand på Ellis Island då 200 immigranter befann sig på ön. Ingen av dessa blev skadad, men samtliga byggnader, som då var av trä, blev totalförstörda, likaså samtliga skeppslistor bakåt till 1855. Barge Island fick för några år öppnas igen. Snabbt beslutades det att bygga upp husen igen på ön och i december 1900 invigdes den nya huvudbyggnaden, som var uppförd i rött tegel och kalksten. Den var beräknad för 5000 immigranter per dag.

1907 var det år då flest immigranter kom till ön – ca 1,5 miljoner. Rekordet per dag blev nästan 12000 det året.

En explosion förstörde återigen byggnader på ön i juli 1916. Troligen var det tyska sabotörer som genomförde dådet. Efter detta uppfördes det nya taket på Great Hall.

Efter första världskriget skärpte man reglerna för immigration och avtog därför fler ansökningar, men några år senare ökade invandringen igen.

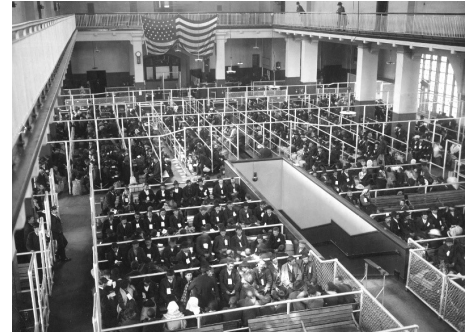
1924 skärptes reglerna ytterligare och man skulle från och med nu ansöka om inresetillstånd från hemlandet, vilket innebar att Ellis Island mer blev en uppsamlingsplats för personer som försökt komma in i USA olagligt. Ön användes före, under och efter världskriget till militära ändamål. 1954 stängdes Ellis Islands motagningsstation och de 33 byggnaderna på ön fick stå tomma.

Ankomsten till Ellis Island

Efter en lång och besvärlig resa över Atlanten gjordes en första inspektion på fartygen vid inloppet till New York. Första- och andraklasspassagerare behövde inte resa vidare utan släpptes av direkt i New York. Dessa ansågs ha god ekonomi och förväntades därför inte belasta samhället i någon form, men fanns det misstanke om t ex sjukdom, fick även de följa med till Ellis Island.

På väg till Ellis Island passerade man Liberty Island med Frihetsgudinnan, om vilket en kvinnlig resenär nämnde: ”Detta måste vara ett av världens sju underverk”. Jag kan tänka mig att min släkting, lilla Jenny 14 år storögt beundrade statyn vid sin ankomst 1904, samtidigt som hon höll storasyster Beda hårt i handen. Vad som väntade henne på Ellis Island kanske hon inte riktigt insåg men för Beda var det andra gången hon reste över Atlanten.

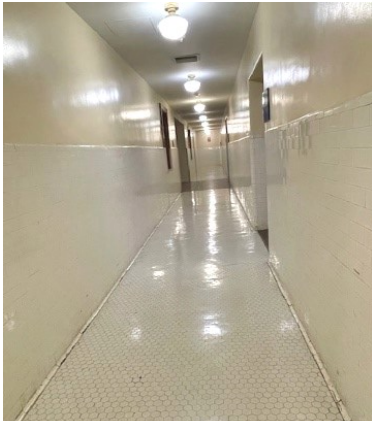
The registry room med en yta på ca 1860 kvm. Takhöjden var 17 meter.

Efter landstigningen delades man upp i köer, en för män och en för kvinnor och barn. Många hade biljetten i munnen, eftersom man hade händerna fulla med bagage. I ankomsthallen lämnade man sitt bagage och där väntade en första inspektion. Inspektörerna hade en krita i handen och skrev bokstavskoder på ytterkläderna för att läkarna sedan snabbt skulle kunna undersöka personen. För immigranten var koderna helt obegripliga. Sedan fortsatte man upp till registreringshallen. De friska och arbetsföra samt de som hade alla papper i ordning, kom snabbt igenom de första kontrollerna, vilka tog 2-5 timmar, men alla som misstänktes ha problem av olika slag togs åt sidan – och det var många – ungefär 20 procent.

2 procent, som ansågs vara för sjuka eller ha defekter av olika slag, skickades tillbaka med vändande båt. Rederierna hade krav på sig att ta med sig de resenärer, som inte blev insläppta, tillbaka till hemlandet, vilket förstas var en stor skam för de drabbade. Man kom hem både fattig och ratad. 80 procent kom alltså igenom direkt och det på ca 5 timmar, men de återstående 20 procenten fick gå igenom ytterligare tester och undersökningar. Ett sjukhus fanns på den konstgjorda ön mitt emot huvudbyggnaden. Där kunde man få stanna i flera dagar eller veckor och bland patienterna

fanns många barn. Mässlingen var en vanlig och farlig barnsjukdom.

Människorna slussades omkring som boskap i trånga fällor. Det kunde bli stökigt och det kunde uppstå mindre gruff i köerna. Alla var inte nyktra

Jag tyckte själv att det nästan var lite kusligt att gå i de här korridorerna.

Foto: Berit Ekberg

och man trängdes med folk från många olika länder, vars språk man inte förstod. De flesta immigranterna kunde inte ett ord engelska och inspektörerna talade inget annat språk än engelska. Det var vid registreringen som många svenskar bytte namn (mer eller mindre frivilligt). Det fanns tolkar till hjälp, men det uppstod missförstånd ändå och de svenska namnen var kanske många gånger obegripliga för amerikanerna.

Husen på Ellis Island är ju byggda för kontroll av immigranter. Det mesta är byggt i kakel eller sten, Det ekar var man än går. Man får en känsla av sjukhus och det var ju också sjukdomarna som man försökte hålla utanför de amerikanska gränserna.

Läkarundersökningen var många gånger förnedrande särskilt för många av kvinnorna, som aldrig hade varit hos en doktor förut och värre var att läkarna bar militäruniformer som naturligtvis ledde till ännu mer rädsla hos patienterna.

Läkarundersökning. Här kan man se läkaren i uniform undersöka ögonen. Man ser också bokstavskoderna som ritats på kläderna.

En sjukdom som man var särskilt orolig för var trakom – ögonsjukdomen som kan leda till blindhet. Läkarna hade ett specialinstrument, som vände ut och in på ögonlocken för att undersöka ögonen. Det man tyvärr inte var medveten om kring förra sekelskiftet var hygien. Läkarna tvättade varken händer eller instrument mellan undersökningarna och då förstår man vilken smittokälla själva undersökningarna var.

Immigrationen var en arbetskraftinvandring och man var helt enkelt inte intresserad av att ta emot icke arbetsföra personer.

Förutom hälsokontroller, testades andra förmågor hos immigranterna. Ett test som gjordes återges av en polsk-judisk invandrare som följer: *De ställde frågor till oss. "Hur mycket är två och ett? Hur mycket är två och två?"*

Men en ung flicka från vår stad frågade de "Hur städar Du trappor, från toppen eller botten? Då svarar hon: Jag har inte kommit till Amerika för att städa trappor!"

Man testade också allmän läskunnighet och de som var över 16 år och inte kunde läsa 30-40 ord på sitt eget

Då väntade det nya landet!

språk fick inte komma in i landet. En lag trädde i kraft i början på 1900-talet som förbjöd personer med fysiska och mentala funktionshinder att resa in. Barn under 16 år, utan vuxet sällskap fick heller inget inresetillstånd. En svensk 12-årig flicka som kom för att förenas med släktingar, men utan vuxet sällskap, fick problem vid kontrollerna, men i sista stund fick man tag på en moster till henne och flickan slapp att bli skickad tillbaka till Sverige.

Att lämna Ellis Island

Efter kontrollerna kunde man utan extra kostnad få middag (motsvarande vår husmanskost) serverad i matsalen. Invandrarna kunde där komma i kontakt med för dem okänd mat, som t ex bananer och glass.

Folk försökte komma från Ellis Island så snabbt som möjligt. Upplevelserna

där hade för de flesta varit både plågsamma och förnedrande.

Med "landing card", växlade pengar, tågbiljett och lunchlåda var man beredd att fara vidare med färjan mot land igen. 70 procent åkte genast vidare och stannade inte ens en natt i New York.

För de flesta hade resan börjat månader eller år tidigare och man hade oftast en lång resa kvar framför sig.

Ellis Island idag. Runt cirkeln till höger löper Hall of Honour.

Museet

I många år stod lokalerna på Ellis Island tomma, men byggnaderna har varsamt restaurerats och idag är Ellis Island ett välbesökt museum, som öppnades 1990. Man tar båten från Battery Park på södra Manhattan och via Frihetsgudinnan anländer man till exakt samma kaj, som invandrarna en gång gjorde. Jag var själv på ön i somras och tycker att huvudbyggnaden var fantastisk. Tyvärr blev tiden lite för kort där, men jag fick en aning om hur våra släktingar en gång hade haft det vid ankomsten.

Utomhus finns Hall of Honour, som består av mängder av metallplattor med inristade namn på alla invandrare via Ellis Island, dvs de vars ättlingar som har betalat för detta.

Här står jag och beundrar namnen vid Hall of Honour.

Foto: Helén Strömberg Bonhivert

Berit Ekberg

Källor: history.com, ellisland.se, ellisland.org, Podden Släktband/SR Gamla bilder från history.com

Predikare-Lena, ett tragiskt människoöde

”En överspänd flickunges fantasier” sa någon.

”Ifrån helvetet är du kommen, och dit ska du igen” utbrast den ursinnige prosten Brauner.

Den som fick ta emot dessa hätska ord var det lilla bräckliga flickebarnet Helena Sofia Ekblom.

Hon, vars livsverk med mångårigt lidande, kom att bli känd som Predikare Lena eller Vita jungfrun.

Eftersom hon oftast var klädd i vita kläder, då hon talade till folkmassorna, blev hon ibland även kallad ”en vandrande ängel”.

Helena Sofia Ekblom föddes den 29 april 1784 i Mellankärr under Mörkö i S:t Annas socken, Östergötland. Hennes föräldrar var båtsmannen Jacob Ekblom och hans hustru Brita Jansdotter. I familjen fanns Helenas systrar, Anna och Maja samt brodern Johan. Båda föräldrarna var djupt religiösa. Lilla Helena var ett underbarn i andlig bemärkelse. Hon levde från födseln i den himmelska världen och hennes första ord handlade om längtan att få se Frälsaren. Som 4-åring hade hon inget annat intresse, ingen önskan om lek eller jämnåriga kamrater, hon ville vara ensam med mästaren.

Slaganfall och uppenbarelser

Vid fem års ålder drabbades Helena av ett slaganfall som gjorde henne sängliggande. Hon var förlamad i vänster sida och först efter ett år kunde hon vara uppe och gå med hjälp av ett par kryckor. Under

denna tid lärde hennes mor henne att läsa i bibeln. Men hon fick inte vara frisk någon längre tid. I slutet av samma år insjuknade hon i svårt bröstlidande, och ingen inte ens läkarna trodde att hon skulle överleva. Detta pågick i två år och hela tiden bad hon till sin gud och det gjorde henne lugn och tålmodig.

Midsommarnatten 1792 inträffade en märklig förändring. Alla plågor försvann. Gud hade hört Helenas böner och hjälpt henne att bli frisk. Ingen trodde henne då hon berättade vad som hänt. Man trodde att hon yrade och att hon snart skulle lämna jordelivet. Men när hon steg upp från sjukbädden förstod man att hon talade sanning.

Följande år hade Helena en märklig uppenbarelse. Som i en dröm såg hon olika bilder med de svårigheter som möter en kristen men också det saliga tillstånd och den eviga glädjen som var rådande i Faderns boningar.

Denna upplevelse gjorde naturligtvis stort intryck på Helena. När hon berättade för folket i sin omgivning tog många djupt intryck av hennes historia.

Det här kom till prästens kännedom och han kallade den 9-åriga flickan till förhör i kyrkans sakristia.

Inför präster och andra lärda fick hon redogöra för sin uppenbarelse och den lära som hon börjat förkunna.

Under fyra timmar förhördes Helena och hon fick om och om igen berätta sin historia. Detta tog all kraft ifrån henne och slutligen svimmade hon. Ingen av hennes förhörare kunde beskylla henne för att ljuga. Hon redogjorde lugnt och klart för sin upplevelse flera gånger men ändå blev hon förbjuden att fortsätta tala till folket om gud och andlighet. Detta gjorde att hon bara blev ännu mer motiverad att vittna om sin mästare. Att förkunna guds ord var endast präster förunnat. Det var de som skulle tolka den heliga skriften och om någon hade en avvikande åsikt fick man behålla den för sig själv. Att göra som Helena, samla folket omkring sig och predika sin egen tolkning sågs inte med blida ögon, då riskerade man att råka illa ut.

Helenas familj var fattig och de hade bara en ko till husbehov. När kon vid ett tillfälle blev svårt sjuk var det katastrof för familjen. Storasyster Anna bad då Helena; du som har så god

kontakt med det gudomliga kan inte du be att kon blir frisk. Helena tyckte först att sånt kan man väl inte be gud om. Men eftersom hon visste att kons mjölk var livsviktig för familjen ändrade hon sig. Hon bad då att gud skulle göra kon frisk så de fick behålla henne. När mor kom ut i fähuset nästa morgon såg kon piggare ut och fram emot kvällen kunde hon dricka vatten och äta lite klöver. Ryktet spred sig att Helena hade botat kon och folk kom till stugan för att se den märkliga flickan.

Eter en tid fick Helena hjälp av prosten Anders Brauner i S:t Anna församling, han började uppmuntrade henne på alla sätt. Hon längtade efter att få Herrens heliga nattvard och hon bad prosten att ge henne den. Tyvärr, prosten sa nej. Hon måste vänta tills hon fyllt 12 år, så hon fick ha tålmod.

Vid 10-års ålder drabbades Helena ånyo av ett slaganfall som ingen trodde hon skulle överleva. Men även denna gång stod gud henne bi och hon tillfrisknade. Följande år förkunnade hon guds ord ännu starkare och utan fruktan. Men vid 13 års ålder vände Helena gud ryggen under 3 - 4 år. Hon började leva sitt liv som vanliga ungdomar och hon deltog i förströelser och nöjen. I allt vad hon företog sig gick det bra och hon fick höga tankar om sig själv. Helena drog sig mer och mer undan sin gud och

Prästerna förbjöd Helena att förkunna sin tro.
Bild från DigitaltMuseum

det gick så långt att hon kallade det hon gjort för dårskap.

Livet förändras.

Snart kom livet att förändras för Helena och hela familjen.

1801 den 1 januari dog hennes far, Lena var då 17 år. Ett år senare avled även hennes mor. Några få dagar där- efter blev system Maja sjuk och efter ca två månader avled hon bara 20 år gammal, av vattusot. Samma månad avled också system Anna, 24 år, av tårnande sjukdom. Helenas bror var i tjänst på avlägsen ort och honom träf- fade hon endast en gång till. Helena blev nu nedbruten av sorg och för- tvivlan och hon blev mycket svårt sjuk under sex veckor. Hon drabbades av ytterligare ett svårt slaganfall och blev förlamad i vänstra sidan och för- lorade talförmågan. Den stackars hemlösa och övergivna flickan var nu helt ensam i världen utan något stöd.

Efter slaganfallet i samband med för- äldrarnas bortgång blev Helena nå- gorglunda återställd men hon blev svag och matt och hennes hjärta var klent. Hon skulle nu äntligen få den natt- vard som hon så länge väntat på och Helena begav sig till kyrkan. Hon kände att hon behövde denna kraft- källa om hon skulle orka kämpa med den strid som fanns inom henne. Så snart hon fått nattvarden kände hon sig stärkt till både kropp och själ och kände sig som en ny människa.

Helena hade nu offentliga bönestun- der både morgon och kväll och hen- nes predikningar varade oftast tre timmar. Ryktet spreds i trakten och folk kom i massor för att höra och se den märkliga flickan. Då hon predi- kade stod hon gärna på en höjd och var klädd helt i vitt. Helena predikade med klar röst, med makt och myndig- het endast 20 år gammal. Vid denna tid tycktes hon leva som en vanlig pigga bland annat på Engelholms herr- gård. Där fick hon också sin vita klänning som piglön.

Predikare-Lena förföljs och fängslas.

Nu började den livslånga förföljelsen av Helena Sofia Ekblom. Den dri- vande kraften var prostens Anders Brauner, samma person som tidigare stöttat och uppmuntrat henne. Han gjorde allt för att få slut på samman- komsterna och försökte skrämma fol- ket för att lyssna till Helena. Men inget hindrade henne att fortsätta sitt predikande och hon blev istället ännu mer motiverad. Genom sin predikan och med sin mjuka vänliga personlig- het utövade hon ett stort inflytande hos befolkningen både i S:t Anna för- samling och trakterna däromkring.

*Predikar-Lena enligt Ydre Hantverk.
Foto: Lasse Karlsson*

Helena vandrade nu runt i bygderna och var hon än befann sig samlade hon stora skaror av lyssnare. Folket var trötta på det andliga mörker som prästerskapet predikade och att lyssna till Helena gav dem en ljusare syn på framtiden där även de, liksom hon, hade möjlighet att få se paradiset. Genom denna väckelse fick hon många vänner även bland högt stå- ende personer men det gjorde också att motståndet växte. Prästerskapet blev rasande och man samlade sig till

attack mot Helena och bestämde sig för att omintetgöra hennes verksam- het.

I den stunden började ett mångårigt lidande för den stackars unga kvin- nan. Ett livsöde som saknar motsva- righet. Helena kallades nu åter till förhör och i samband med det tap- pade Brauner besinningen helt och utropade: ”från helvetet är du kom- men och dit skall du igen”. Men He- lena bibehöll hela tiden sitt lugn och hon tog fram sin bibel och läste för prostens. Detta gjorde honom än mer galen och han var tvungen att hitta andra metoder för att stoppa detta otyg.

Helena fortsatte sin vandring och hennes framgång växte. Folket som lyssnade till henne gav henne mat och husrum. Hon predikade två gånger per dag och hon var då oftast klädd i vitt och blev därmed kallad för ”Vita Jungfrun” eller ”Predikare-Lena” Förföljelsen blev starkare och stark- are och hon övergav Östergötland och begav sig till Kalmar län där det var lättare att predika ostört. Efter ett halvår återvände hon dock till sin hembygd efter att gud uppmanat henne.

Då Helena kom till Åtvid socken blev hon varmt mottagen av vännerna och de bad henne att hålla ett möte på kvällen. Helena var trött och hennes vita kläder var smutsiga så hon var tveksam. Men då de erbjöd sig att tvätta kläderna sa hon ja och under tiden lade hon sig att vila. Som en löpeld gick budskapet om hennes an- komst och en stor skara samlades för att lyssna till Helena. Även kronobe- tjäningen anlände, ditmanade av komminister Sundelius. På ett brutalt sätt trängde dessa herrar in till Helena där hon låg och vilade. Hon fick inte ens ta på sig kläder utan fördes iväg endast iklädd underkläder. De närva- rande blev mycket upprörda och ett stort tumult utbröt. Nu fördes Helena till Linköpings slotts fängelse som då var beläget i källaren under länssty- relsens dåvarande byggnad. I denna kalla mörka håla skulle hon nu vistas

**Aronssons
Blomsterhandel**

Storgatan 36, Tranås
Tel 0140-127 36
www.aronssonsblommor.se

FOTOGRAF
ERIK HELLQUIST

Storgatan 40, TRANÅS
www.erikhellquist.nu

bland tjuvar och mördare. Inte konstigt att Helena grät och att hon inte kunde få ner någon mat. En beskedlig vaktmästare kom att visa Helena tillgivenhet och beskyddade henne så gott han kunde. Hela tiden pågick försök att få Helena att sluta med sitt "svärmeri" och sina predikningar, men utan framgång. Nu kom också förslaget att hon skulle tas in på hospitalet i Vadstena. Hon skulle där ha ett eget rum och inte beblandas med de "riktiga dårarna". Länsstyrelsens förslag om hospitalvård godtogs och redan 6 juli 1807 utfärdades fängpasset för den ofärdiga pigan Lena Jacobsdotter från S:t Anna socken. Transporten till Vadstena var fängkärra med en häst och hon fick 2 skilling banco till förplägnad. Sakta går dagarna under resan och när fängkärran kör in i stan är Helena lugn i tron på sin gud. Men vid ankomsten fylls hon av fasa. Överallt hör hon rop och skrån från de vansinniga och stanken är så fruktansvärd att Helena höll på att svimma. Några snälla personer vill genast hjälpa henne att rymma men hon tvekar. Följande dag blir ännu värre för Helena och vid 8-tiden på kvällen lämnar hon hospitalet. Hon är nu åter fri att predika och hon tas emot med öppna armar av sina vänner. Hennes flykt är känd och nu drar eftersökningarna igång för att återbördna Helena till hospitalet. Hon räds inte förföljarna. Hon predikar frimodigt för människoskarorna som gläds att få lyssna till henne. Vid ett tillfälle får hon skjuts av två herrar som hon är bekant med. Vid en vilopaus när hästarna ska vattnas och herrarna går in på gästgivargården sitter Helena ensam kvar i vagnen. Då smyger en illasinnad person fram till henne och slår ett stort hål i hennes panna. Hon skadas svårt och det tar ett år innan såret är läkt.

Helena fortsatte sin vandring i bygderna, men när hon vistades i Törnevalla 1808 kom fängkärran ifatt henne. Nu var hon åter på väg till hospitalet. Väl där skulle nu allt göras så att hon inte kunde rymma. En smed tillkallades för att binda fast henne i bojar. Han satte en järnklov om hennes högra ben och fäste den vid en 4 alnar (ca 2,5 meter) lång kätting fastsatt i väggen. Denna behandling var fruktansvärt grym: hon skriver i sin dagbok att "fötter och ben voro bortdöda av järnstaken" Detta hemska lidande gjorde Helena förtvivlad och hon kände sig övergiven

av gud och sina vänner. Efter att varit fjättrad i sju månader kom så en liten ljusglimt. Helena fick bläck och penna och kunde börja skriva brev till sina vänner. Det första brevet gick till Charlotta von Feilitzen i Ramsdal Söderköping. En kvinna som stöttat Helena under lång tid. Nio brev finns bevarade och av innehållet får man en skakande bild av flickans lidande. "Var dag är ett år och var timma en månad lång" skriver hon. Hon ber om hjälp att komma från hospitalet i alla sina brev. Helena ber fru Feilitzen att hon ska skriva till landshövdingen och lägga fram hennes sak. Och hennes vänner i S:t Anna och Gryt "som känt mig sen mina späda år" kanske de också kan göra något! Hon ägnar nu mycket tid till att författa en böneskrift till konungen och i början av året 1810 är den klar. Nu återstår för Helena att få skriften renskriven och sänd till Hans Majestät. Hon ber ödmjukt om hjälp och fru Feilitzen tar hand om allt och den 10 mars 1810 skickas böneskriften iväg till konungen. Denna klagoskrift gav upphov till flera undersökningar vid hospitalet. I en skrivelse står att flickan bebör ett litet rum "visst icke trevligt men sådant som i hospitalet finnes och att dårar och uslingar finnes i rummen intill." Vilken påverkan klagoskriften och olika utredningar hade på framtida beslut vet ingen men efter två år kallades smeden åter till Helenas rum för att ta bort den smärtsamma bojan. Hon fick nu med övervakning vistas utomhus i friska luften vilket måste varit en stor förbättring i hennes liv. Men Helena hade hoppats bli helt fri och kände sig förkrossad och ledsen. Ingenting mer hände och de närmaste 15 åren förblev hon fången på hospitalet. Så kommer förslaget att om någon vänlig person vill ta hand om Helena och låta henne

utföra ett enkelt arbete efter sin förmåga får hon sin frihet. Men samtidigt är man rädd att hon ska återfalla i sina religiösa svärmerier så hon måste övervakas.

Redan 1809 har Helena börjat skriva ner sina minnen och sina betraktelser och hon skriver även i sin dagbok. Hon hoppades det skulle bli till en bok som talade om för folket och myndigheterna att hon suttit orätt fängslad på hospital.

1818 kom boken ut tack vare prästen Rolin som tagit hand om allt praktiskt kring utgivningen. Titeln blev "Den andliga striden" och den utkom i fyra upplagor under Helenas fångenskap, den trycktes 14 gånger under hennes livstid och fem gånger efter hennes död.

Predikare-Lena blir fri och får en viloplats i Svinhult.

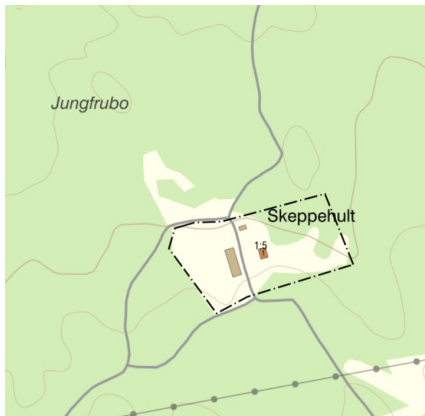
Så kom då äntligen dagen då Helena kunde gå ut fri och lämna detta hemska hospital där hon varit fängslad i nästan 20 år. I hospitalets journal står skrivet: Helena Ekholm intagen den 23 aug. 1808, utskrivna den 8 februari 1828. Där står också att hon "visat spår av vansinnighet, fånighet i lindrig grad förenad med religionssvärmerier. Lömsk och elak men hon har de senare åren varit stilla och foglig." Hon var nu en kvinna på 44 år, hon var fri och flyttade in hos Helena Säfstrand i Vadstena som lovat se till Helena och ge henne lättare arbetsuppgifter. Det var 20 år sen hon predikade, skulle hon kunna och våga göra det nu igen? Hon hade hotats med fängelse om hon återföll i sina svärmerier. Den första tiden var Helena stilla men snart gav hon sig ut att vandra igen. Helena ville besöka sina vänner som hon inte sett på så många år. Glöden som en gång tänts hos henne började nu brinna med förnyad

Gården Skepphult i Svinhult socken där Helena fick en fristad från 1833. Foto: Christian Hultgren

styrka och hon gav sig ut för att vittna om sin Herre och Mästare.

Under det kommande året fortsatte Helenas predikningar. Hon hade svårt att gå till fots längre sträckor eftersom järnbojan skadat hennes högra ben. Dessutom hade hon inte blivit återställd efter de slaganfall som drabbade henne i unga år. Vid besöket i Rök fick Helena av en lantbrukare låna en vit häst att rida på och det gjorde livet lite lättare. Överallt träffade hon vänner som gärna ville hjälpa henne. En ökad änka köpte tyg och sydde Helena en ny vit klänning att predika i. Säkert väckte det stor uppmärksamhet där hon red fram i sin vita klänning på den vita hästen. Helena höll nu öppna möten på flera orter i länet och omkringliggande socknar. 1829 vistades hon en kort tid i Adelöv. I början av 1830-talet predikade hon i Sund samt på Jungfruberg vid sjön Tången i Asby. Minst 6 gånger greps hon av fjärdingsmän och sattes i hemska arrestlokaler: i Mjölby, Horn, Ödeshög, Tidarsrum och Kisa och till och med i Linköpings slotts fängelse. Vanligtvis släpptes hon efter några dagar med uppmaning att sluta predika. 1833 kom "Vita Jungfrun" till Svinhult. 49 år gammal sökte hon efter en viloplats och den fann hon i Skeppeshult i Svinhults socken. Anders Jonsson hade plats för Helena och där fick hon välbehövlig vila. Hon fortsatte ändå att resa omkring kortare sträckor men återvände alltid till Skeppeshult som nu var hennes hem. Så småningom lät

Fortfarande finns Jungfrubo markerad på moderna kartor, även fast stugan är borta sedan länge.

Jonsson henne få ett litet torpställe där hon kunde bo i framtiden. Torpet fick namnet Jungfrubo och där kunde Helena för första gången i sitt liv reda sig ett eget bo. 1853 var hon oförmögen att klara sig själv och hon fick då lämna sin lilla stuga och flytta till fattighuset. Fortfarande hände det att hon predikade emellanåt men då bara i närområdet. 1855 höll hon möte invid Svinhults kyrka. Så sent som 1858 predikade hon på en plats i närheten av Sund. På båda platserna fanns präster närvarande som försökte upplösa sammankomsten. Framemot vintern skulle hon en mörk kväll gå till Klockarps gård i Svinhult. Hon föll då omkull och blev liggande i en snödriva. Hon fick snart hjälp att ta sig hem till fattigstugan men hon blev fullkomligt nedbruten. Hennes krafter avtog nu alltmer och den 23 janu-

ari 1859 lade "Vita Jungfrun" sitt trötta huvud till ro, hon var då nära 75 år gammal. I nästan hela sitt liv fick hon utstå förföljelse och lidande för sin innerliga tros skull. Men hon klagade aldrig inför sina vänner och talade aldrig om sitt lidande under de 20 åren på Vadstena hospital. Helenas livsverk var banbrytande. Hon var en "ropare" som banade väg för den religiösa rörelse som sedan uppstod.

"För sin tros och sin förkunnelses skull fick hon utstå överhetens straff."

De orden finns präntade på minnesstenen över Predikare-Lena utanför kyrkogården i Svinhult. För att göra Predikare-Lena och hennes liv hel rättvisa skulle min berättelse behöva fortsatt många, många sidor till, men det krävs sidbegränsning i ett medlemsblad. Detta blev en sammanfattning om hennes tragiska liv och man lämnas verkligen inte oberörd efter att ha fördjupat sig i de skrifter som finns om henne. En oerhört tragisk historia om flickan som kämpade för sin frihet med stort tålamod och styrka. Hon fick utstå den mest fasansfulla behandling men hon fick folkets uppskattning.

Gerd Brisfjord Karlsson

Källor:
"Predikare-Lena". Tore Zetterholm
"Vita Jungfrun", Nathan Odenvik
"Den andliga striden", Helena Sofia Ekblom
"Jo, det är sant", Mona Forsberg

Gammalsvenskby i Ukraina

Nu har du chansen att personligen höra berättelsen om Gammalsvenskby. **Peter Knutas**, ättling till svenskbyborna i Ukraina, kommer till oss och berättar den osannolika historien om en svensk folkspillra om cirka 1000 personer, som under minst 200 år levde på Dagö utanför Estlands kust. Vi får ta del av svårigheterna när ön blev rysk 1721 och om tvångsflyttningen 50 år senare, då befolkningen fotvandrade till Ukraina och det som idag kallas Gammalsvenskby belägen nära Krim.

Den 22 juli 1929 lämnade 897 svenskbybor sin och sina fäders bygd för att resa till förfädernas hemland Sverige. Dagö-svenskarna hade bott i sin by i 147 år, isolerade från allt vad svenskt hette, men ändå lyckats bevara svenska språket, även om det var gammalsvenska, sin kristna tro och mycket annat som var svenskt. Peter skildrar människoöden från dåtid till idag. Han avslutar med att berätta om byn i dagsläget.

Onsdagen den 16 oktober klockan 18.30 i föreningslokalen, Storg. 50 i Tranås. Fri entré.

Avskedet från Gammalsvenskby. 22 juli 1929 lämnade 897 svenskbybor sin bygd och steg ombord på båtarna som skulle föra dem till Sverige.

Ett Flygarliv

Jag har jobbat hela mitt yrkesliv i flygindustrin och när jag då hittade en flygpionjär i min släktforskning blev jag naturligtvis lite extra motiverad att ta reda på mer om hans eskapader. Hans namn var Ferdinand Cornelius och han föddes 1896 i Norra Åsum som ligger i Kristianstads län. Jag fann honom tack vare att han gifte sig med Eda Elisabet Strid som var min mammas kusin. Eda Elisabets mor Hedvig Vilhelmina var dotter till soldaten Anders Peter Widell från Knallen under

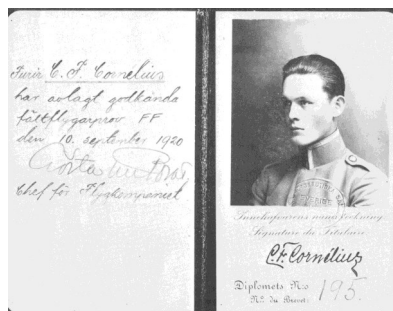

Lilla Kungshult. Nu är det så turligt att Ferdinand Cornelius har tecknat ner sina flygarminnen i en bok som han kallar "Vilse i vitt". Han berättar när han 1915 första gången fick se en flygmaskin där han gick på skåneslätten och funderade på sin framtid. Han blev både skrämmd och fascinerad. Den kom så nära att han såg två män i sittbrunnarna och att de tittade och pekade på honom. Åsynen av flygmaskinen var en av hans största upplevelser hittills. Att de pekade på honom kunde det ha något att göra med hans framtidsfunderingar? Vilde ödet så? När en tidning en tid senare annonserade att ett par volontärer önskades till det nystartade flygkompaniet i Malmslätt var han inte sen att svara och lyckades efter ett par försök att bli antagen. Senare fick han

veta att föraren av den flygmaskin han sett var doktor Enoch Thulin från Landskrona.

Som volontär gick han igenom mekaniker och underbefälsskolor. Han fick följa med som mekaniker på sin första flygtur i en Albatross med löjtnant Pfeiff som pilot. Några månader senare störtade Pfeiff och omkom tillsammans med en kamrat. Efter en del motgångar vände det för Ferdinand och han blev kommenderad att genomgå flygutbildning. Det var nu dags för själva provet. Han satt i en Albatross och hade bara flugit tre och en halv timma i dubbelkommando men hans lärare bedömde att det skulle gå bra. Det gällde att flyga ett bestämt antal "åttor" inom en bestämd tid och landa och få stopp inom en cirkel med radien 50 meter. Löjtnant von Segebaden och löjtnant Gärdin kontrollerade att allt gick rätt till.

Ferdinand var nära att dra av gasen för sent vid landningen men von Segebaden kom emot honom med långa kliv. "Fyrtiosex meter" sa han. Ett par dagar senare blev det samma prov igen och en landning från 1500 meters höjd. När von Segebaden kom fram till Ferdinand efter provet sa han: "Kör in och gå sedan hem och sätt på märket!". "Tack löjtnant" sa Ferdinand stolt. Han var nu arméflygare. En månad senare gifte han sig

Godkänt fältflygprov 1923.

med sin Eda Elisabet i Kärna och efter ytterligare två veckor kom dottern Ulla.

Tre år efter fältflygprovet hade han flugit in sig på då befintliga flygplanstyper och fick nu order att provflyga en Tummelisa som just kommit ut från verkstaden och sen föra den till Göteborg. Där pågick den stora flygutställningen "ILUG". Ferdinands chef kapten von Porat ville att Ferdinand skulle få se utställningen speciellt som det nya flygambulansplan som Svenska Röda Korset köpt in från Frankrike visades. Det viskades nämligen på Flygkompaniet att Ferdinand skulle bli dess förare. Han kom efter mycket möda fram till Göteborg efter att vara nära att krascha i Vätterns vågor. Motorn började hacka, men han lyckades nödlända på en äng vid strandkanten. Där upptäckte han att lufthålet till bensintanken var tilltäppt med en träpinne. Troligtvis var det någon konstflygare som ville slippa få bensin i ögonen vid en looping.

År 1923 deltog Cornelius i en stor kommandantsövning i och omkring Boden där fästningen skulle anfallas öster ifrån av fientliga styrkor. Han blev beordrad att göra markanfall mot fientliga fordon samt spränga bron över älven vid Råneå. Trots en annalkande snöstorm gav han sig iväg med löjtnant Backman som befälhavare och spanare. De fullgjorde sitt uppdrag men hamnade i en kraftig snöstorm där sikten var så gott som obefintlig. De enda instrument de hade var en hastighetsmätare på vänstra vingen, en grov höjdmätare och en kompass som nästan aldrig stod stilla. De få gånger den gjorde det blev de alltid lurade åt gålet håll. Backman fick nu helt svara för orienteringen genom att trycka Ferdinand på höger eller vänster axel för att korrigera

 Studieförbundet
Vuxenskolan

Tranås 0140-16304
www.sv.se/tranas

**TRANÅS
ENERGI**
Ditt lokala
energibolag

Vi sponsrar Tranås/Ydre släktforskarförening!

Ferdinand Cornelius och Röda Korsets flygplan 1923.

kursen. Efter en stund sa Backman "Nu vet jag inte vilken kurs vi har, kompassen bara snurrar och jag känner inte igen terrängen" Ferdinand blev nu orolig för själva flygningen. Den mörka skiftningen från trädtopparna hade tagit slut och allt var nu vitt. "Jag måste försöka ta mig ner till markytan eller rättare sagt snön" tänkte han och drog av på farten så att flygplanet sakta förlorade höjd. Nosen hölls uppe med höjdrodret så den inte skulle ränna i backen när skidorna fick kontakt med snön. Efter en stund av spänning kände de flygplanet gunga fram på ett djupt snötäcke. De stod stilla. De hade landat ute på Bottniska viken.

Den 25 oktober 1923 provflög Cornelius det franska Bréguetplanet i Malmslätt. Det transporterades sedan på järnväg till Boden där han omedelbart monterade upp det.

Efter flera prov i Boden skulle han och mekanikern Knut Gunnerfelt göra en provflygning till Jokkmokk där deras chef kapten Reuterskiöld skulle ansluta och flyga med hem. Planet skulle visas upp för alla vid den stora skinnmarknaden.

Den 2 februari 1924 en söndagsmorgon i snödis och 15 minusgrader

startade de och följde Lule älv norrut. När de närmade sig Svartlå hörde de ett missljud från motorn och strax smäll det till och eld och rök vällde fram. På något mirakulöst sätt lyckades Ferdinand manövrera maskinen och landa på isen med brinnande motor och högervinge. Hade de kraschlandat skulle planet varit övertänt på en sekund.

När de hunnit sansa sig såg de att det brann för fullt i motor och framparti

Ferdinand Cornelius som provflygare vid FC.

samt i högra vingstället. Gunnerfelt lyckades skyffla snö på vingen så han kom åt att stänga bensinkranen så bensinen slutade spruta. Nu kunde de kväva elden. Tursamt nog hade detta flygplan stora vingtankar som satt ute vid vingstöttorna. I flygkroppen fanns inget bränsle vilket blev deras räddning.

I den nu 20-gradiga kylan satte de igång och monterade ned planet och med inlånad hästtransport kördes det till Boden för vidare transport till Malmslätt för reparation.

Ambulansflygningarna fick nu fram till våren utföras med ett spaningsplan av typ Dront. Där fanns bara plats för Ferdinand och den sjuke, så han fick klara sig utan sin mekaniker. Många liv räddades genom dessa insatser i de svårtillgängliga områdena i det oftast kalla och snöiga Norrland. Röda korset ansvarade för ambulansflygningarna fram till 1935 då riksdagen beslöt att driftskostnaderna skulle betalas av staten.

Det här var några episoder som han beskriver i boken. Cornelius var en tid anställd som flyglärare vid Flygskolan i Ljungbyhed och senare som provflygare vid Flygförvaltningens Försökscentral (FC) i Malmslätt. Åren sätter gränser för en aktiv flygare och sin sista flygning gjorde han i en liten Sk 25 medan han tänkte tillbaka på sitt 25-åriga flygarliv. Det hade följt hela skalan från Thulin LA till de första jetplanen.

Han flög bort mot Berg och Roxen, en sväng över Linköping, tillbaka längs Göta Kanal mot Motala, Vadstena. När han landat skrev han sitt namn i loggboken för sista gången. Hans flygarbana var slut.

Ferdinand Cornelius avled den 6/3 1983, 86 år gammal.

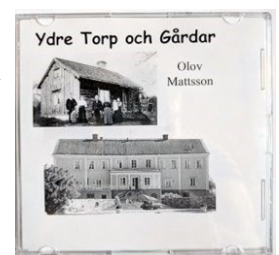
Claes Andersson

Källor: "Vilse i vitt" av Ferdinand Cornelius, kyrkböcker
Privata bilder

Olov Mattssons USB till försäljning

Föreningen har Olov Mattssons "Ydre torp och gårdar" till försäljning. Den innehåller så gott som samtliga familjer i gårdar och torp i Asby, Norra Vi, Sund, Svinhult, Torpa och Västra Ryds socknar i Ydre kommun 1600-1930 talet. Tidarsrum, Kisa, Västra Eneby, Oppeby, Kättilstad, Hägerstad, Horn och Hycklinge socknar i Kinda kommun 1600-1900 talet. Även soldater med familjer i Ydre kompani och Ydre-delen av Vifolka kompani.

Pris för USB-minnet är 200:-. För beställning kontakta Gerd Brisfjord Karlsson: gerdnyvi@gmail.com (Obs! Ny mail-adress) eller tel. 073-071 85 11.

Föreningens styrelse 2024

Ordförande: Lasse Karlsson 072-321 61 59
Vice ordförande: Tom Wallberg 070-587 27 49
Kassör: Claes Andersson 070-688 98 77

Sekreterare, webmaster: Anders Johansson 070-6279341
Vice sekreterare: Berit Ekberg 072-311 94 24
Ledamot: Els-Marie Göransson 070-496 02 63

Övriga funktionärer:

Kursansvarig:

Gerd Brisfjord Karlsson
073-071 85 11, gerdnyvi@gmail.com

Redaktionskommitté:

Lasse Karlsson 072-321 61 59, Gerd Brisfjord Karlsson 073-071 85 11
och Berit Ekberg 072-311 94 24

Medlemsöppet

Hela hösten fortsätter vi med Medlemsöppet på tisdagar mellan klockan 16.00 och 19.00. Vi håller på fram till och med 17 december.

Som medlem har du möjlighet att ta del av allt i vårt arkiv och använda datorerna i föreningslokalen, Storgatan 50 i Tranås. Föreningen har Arkiv Digital-abonnemang på flera av datorerna.

I vårt arkiv finns ett stort antal pärmar med avskrifter från socknarna i och kring Tranås, samt ett omfattande bibliotek med hembygds litteratur och kartor. Passa på

att träffa andra släktforskare för en pratstund! Fika för den som önskar.

Huvudansvarig är
Els-Marie Göransson,
telefon
070-496 02 63.

Nu är *Det sitter i väggarna tillbaka*

Programledarna Rickard Thunér och Erika Åberg. Foto: Maria Rosenlöf/SVT

På söndag 15 september är det populära tv-programmet *Det sitter i väggarna tillbaka*. Vi kommer bland annat att få veta mer om livet förr genom en gammal lanthandel, en före detta skola, ett lotshemman och ett trumpetarboställe.

Programledaren Rickard Thunér tar hjälp av släktforskning när han berättar om en rad gripande människoöden kopplade till gamla hus. Programledarkollegan Erika Åberg använder sig av gamla byggnadsmetoder för att hjälpa husägarna, som i några fall måste skriva om bostadens historia.

Ett stort Tack!

Styrelsen vill rikta ett varmt tack till våra annonsörer för ert stöd till föreningens verksamhet. Vi vill också tacka de personer, ingen nämnd och ingen glömd, som på ett eller annat sätt skänker gåvor till föreningen.

Adressändring

Om du flyttar och ändrar adress är det viktigt att meddela Släktforskarföreningen!

Meddela oss också ifall du endast vill ha medlemsbladet digitalt.

Mail-adress

Vi vill gärna ha din mail-adress eftersom vi också skickar ut information och annan intressant läsning via mail. Om du inte lämnat din adress eller bytt den (eller inte fått mail från oss de sista månaderna), skicka ett meddelande till lassektranas@gmail.com

Medlemsavgift 100 kr/år. Familjemedlem 50 kr/år
Föreningens plusgirokonto: 442188-9

Tranås/Ydre Släktforskarförening

www.tranasydre.se

lassektranas@gmail.com